

N:o 206.

Af herr **O. N. Olsson** i Heden, *i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 49 och 87 regeringsformen samt §§ 10 till och med 25 äfvensom §§ 27, 28 och 38 riksdagsordningen.*

I fråga om rikets indelning i valkretsar har i Kungl. Maj:ts proposition n:o 51 föreslagits, att riket skall indelas i trettiofire, med från och med 2 till och med 14 representanter för hvarje valkrets. Då denna indelning af valkretsar kan ske med anslutning till rikets län eller landstingsområden, så har kommittén för proportionella val så mycket hellre ansett sig kunna förorda denna indelning, som valkretsarna därigenom blifva så stora, att den proportionella valmetoden skulle komma till sin rätt i *tekniskt* hänseende i fråga om dess hufvudsakligaste ändamål, att garantera hvarje betydande politisk partigrupp inom hvarje valkrets representation i förhållande till sin styrka. På mycket goda grunder torde likväl den frågan kunna framställas: Om den föreslagna anordningen också *praktiskt* skall komma att visa lika tillfredsställande resultat? Jag vågar bestämdt besvara denna fråga nekande.

Till stöd för denna uppfattning kan jag låta de framstående auktoriteter, som närmare sysslat med utredningen af frågan om proportionella val, så att säga själfva tala, genom att anföra följande citat, af hvilka framgår såsom en genomgående »röd tråd», att ehuru det proportionella valsättet tekniskt sedt väl lämnar det mest tillfredsställande resultatet med stora valkretsar, är det likväl nödvändigt med hänsyn till vårt lands förhållanden att i möjligaste mån begränsa valkretsarnes storlek. I Kungl.

Bih. till Riksd. Prot. 1904. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 83 Häft. (N:o 206). 1

Maj:ts proposition n:o 41 till 1896 års Riksdag anföres i fråga om då föreslagna proportionella val för de större städerna, och sedan denna valmetod för landet betecknats såsom olämplig:

»I de stora valkretsar, som sålunda skulle uppstå, komme valmännen under nuvarande förhållanden att icke stå i den *förbindelse med hvarandra*,* som är af nöden för att det proportionella valsättet skall lämna ett tillfredsställande resultat» samt »att en sammanslagning af nuvarande valkretsarne å landet torde icke heller för närvarande af landtbefolkningen anses önskvärd.»

Denna sista mening torde i allmänhet ännu äga giltighet.

1902 den 10 oktober vid underdånig anmälan af Riksdagens skrifvelse af den 20 maj samma år yttrade herr justitieministern i fråga om proportionella val bland annat följande: »Det närmare anordnandet af sådant valsätt är dock förknippadt med betydliga svårigheter, och synes mig frågan härom vara af beskaffenhet att lämpligen böra utredas af en kommitté, bestående af *dels* politiskt erfarna personer, *dels* ock sådana, som gjort spörsmålet om proportionella valmetoder till föremål för särskildt studium. Tydligt måste man, då fråga nu är att första gången här i landet införa ett dylikt valsätt, söka att göra detsamma enkelt och lättfattligt, utan att man dock får bortse från hufvudsaken, eller att ett i möjligaste mån rättvist resultat vinnes. I sammanhang med uppgörande af förslag till själfva valsättet torde ock böra i detalj utredas frågan om en därefter lämpad valkretsindelning.» Uti »kommitténs för proportionella val» betänkande sid. 66 heter det: »Vore det möjligt för valmännen i riket att *samarbeta*,* så behöfde någon indelning i valkretsar ej att förekomma.»

Uti samma betänkande sid. 85 heter det vidare: »I fråga om rikets öfriga städer» (utom Stockholm, Göteborg och Malmö, som bilda egna valkretsar,) hafva kommitterade ansett *utan olägenhet** kunna föreskrifvas, att städer, hvilkas folkmängd uppgår till minst $\frac{3}{230}$ af folkmängden i riket, skola bilda egna valkretsar. Dessa städer skulle då äga att välja minst *tre* riksdagsmän hvar.» Å sidan 93 uti samma kommittébetänkande förekommer följande passus: »Då kommitterade i vissa fall afvikit från länsindelningen, har detta endast skett i sådana fall, där man å ena sidan förutsett en större svårighet att *behärska det förberedande valarbetet* . . .»* Kommittéledamöterna herrar G. A. Berg och E. Svensén hafva i fråga om rikets indelning i valkretsar anfört i särskilda reservationer:

Herr Berg: »Kommittén har utgått från den synpunkten, att ju större valkretsarna äro, desto bättre kommer vid fördelningen af platserna pro-

portionaliteten mellan partierna till sin rätt; och därför har kommittén i regeln antagit *länet* såsom valkrets. Det kan icke förnekas, att nämnda synpunkt i viss mån har sitt berättigande; men anordningen med valkretsar, uti hvilka ett större antal representanter skola väljas, *lämpar sig näppeligen för glest befolkade bygder*,* där hvarje valkrets sålunda måste omfatta mycket stora ytvidder, i vissa fall uppgående för en valkrets till 50,000, ja, i ett fall till mera än 100,000 kvadratkilometer. Man kan nämligen icke i allmänhet hos valmännen uti ett så stort territorium vänta eller begära den personalkänedom, som är nödvändig för att bedöma, hvilka kandidater inom det stora territoriet böra uppställas såsom, från valmannens politiska ståndpunkt sedt, de lämpligaste och som tillika hafva utsikt att blifva valda. Man kan icke heller med någon sannolikhet antaga, att valmännen från de så långt från hvarandra skilda delarna inom en så stor valkrets skulle underkasta sig den uppoffring af tid och kostnader, som ovillkorligen skulle erfordras för åstadkommande af en partiledning, hvilken, grundad på allmännare förtroende, borde utgöra ett sant uttryck för partiets uppfattning och åskådning. Men utan sådan personalkänedom, som ofvan sägs, och utan verklig partiledning skulle valmannen så lätt falla för den nära till hands liggande frestelsen att välja sina kandidater bland sin närmaste omgivning: en s. k. lokalpatriotism blefve så ofta den för honom bestämmande, och härigenom komme att uppstå socken-, härads- och bygdekandidater. Genom ett sådant tillvägagående skulle emellertid krafterna inom den meningsgrupp, hvars valmän handlade på detta sätt, blifva ohjälpligt splittrade och valet leda därhän, att den gruppen icke finge några representanter eller åtminstone icke det tillbörliga antal, hvartill dess styrka borde berättiga. Det kan äfven tänkas såsom en ingalunda osannolik möjlighet, att vid val uti mycket stora valkretsar ett större antal af de utsedde representanterna komme att tillhöra en och samma del af länet. Blott proportionaliteten mellan partierna härvid blefve tillbörligen tillgodosedd, och de utsedde representanterna vore lämpliga, finnes ju icke något väsentligt att anmärka emot den antydda möjligheten; men om en sådan möjlighet blefve verklighet, skulle förhållandet allt bra mycket strida mot den häfdvunna och alltjämt förhärskande uppfattningen att, i den mån sådant lämpligen kan ske, representanter böra finnas från de skilda delarna af ett län — en uppfattning, som alls icke är något utslag af den obehöriga lokalpatriotism, hvarom förut talats, utan motiveras däraf, att sakkunskap om förhållandena i alla trakter af vårt land bör finnas inom representationen.

Genom tre- och fyramansvalkretsar blefve den antydda eventualiteten

naturligtvis betydligt begränsad, så att därigenom större garantier finnes, att representanter från skilda delar af ett län ingå. Hela naturen hos de proportionella valen, vare sig de nu anordnas uti stora eller små valkretsar, kräfver en *väl genomförd valledning** för olika meningsgrupper. Med en sådan valledning verka dessa val väl; *utan* en sådan ledning öfverlämnas mycket åt slumpen. Men huru mycket svårare är det icke att genom *samverkan af valmän från många skilda orter åstadkomma en sådan valledning** uti stora valkretsar med ett representantantal af 8—10—12 och därutöfver, än hvad det skulle vara uti smärre valkretsar, med tre eller fyra representanter. Och huru lätt faller icke till följd af dessa svårigheter uti de stora valkretsarna hela makten och inflytandet i händerna på några få kanske själfvalda ledare, som sålunda få det öfvervägande afgörandet i sina händer. Uti smärre valkretsar, omfattande t. ex. ett par domsagor jämte en eller två städer, är det jämförelsevis en ganska lätt sak för olika meningsgrupper att hvar för sig bilda en valledning, uti hvilken de särskilda orterna inom valkretsen kunde blifva representerade och till hvars sammansättning valmännen inom dessa orter lämnas tillfälle att samverka och utan svårighet äfven kunna detta. Förtroendet till valledningen växer i samma mån som valmannen känner, att han medverkat eller varit i tillfälle medverka till ledningens bildande och sammansättning.»

Herr Svensén: »Enär den valmetod, hvarom kommittén förenat sig, i allt väsentligt synes mig uppfylla det af regeringen vid kommitténs tillsättande uppställda krafvet, att den skulle vara »för vårt lands förhållanden afpassad», har jag, med särskild hänsyn till önskvärdheten af ett enigt uttalande i detta stycke, funnit mig böra utan inskränkning ansluta mig till kommitténs uttalande och förslag, i hvad det afser nämnda metod. För min del kan jag däremot icke finna, att den i samband därmed föreslagna *valkretsindelningen uppfyller den fordran, att den skall »vara för ett sådant valsätt mest lämpad*»,* och jag har alltså funnit mig böra mot denna del af kommitténs förslag, äfvensom hvad därmed i öfrigt står i samband, nedlägga min reservation. — I vårt vidsträckta land, med dess långa afstånd och delvis glesa befolkning, synes mig den första fordran på en efter det proportionella valsättet lämpad valkretsindelning böra vara, *att valkretsarna icke göras större än nödigt är*,* för att nämnda valsätt må kunna med önskad verkan användas» och »Valkretsarna få icke vara så stora, att valmännen förlora möjligheten af en någorlunda lätt och obehindrad personlig beröring med hvarandra* och med sina kandidater.»

Af de sålunda anförda citaten kommer man till följande slutsatser:

1:o) Valkretsarnes storlek är »A och O» för den proportionella valmetodens »önskvärda verkan», ty stora valkretsar: omöjliggöra den förbindelse mellan valmännen och deras kandidater under valförberedelserna, utan hvilken ett tillfredsställande resultat af valet är uteslutet; gifva anledning till en ensidig representation, enär frånvaron af nödig personalkänedom hos valmännen om kandidaterna åstadkommer splittring mellan närmaste socken-, härads- och bygdekandidater, hvarigenom ock valmännen blifva »ohjälpligt splittrade» och de valda kunna komma att tillhöra endast en del af ett län, hvarigenom sakkunskap om förhållandena å olika orter icke blefve representerad; strida mot gammal uppfattning, att olika orter inom hvarje län böra representeras; samt vålla valmännen från långt skilda orter af ett län så stora uppoffringar af tid och kostnader, att man icke med någon sannolikhet kan antaga, att de skola underkasta sig dem.

2:o) Däremot äro *endast mindre* valkretsar för våra förhållanden lämpade, ty: den proportionella valmetoden är »utan olägenhet» användbar uti tremansvalkretsar; uti tre- och fyramanskretsar skulle det blifva jämförelsevis lätt för olika meningsgrupper »att hvar för sig bilda en valledning, där de olika intressena kunde blifva representerade och komma till samverkan»; och förtroendet till valledningen skulle växa i samma mån valmännen kände sig hafva medverkat till dess bildande och sammansättning.

Att det kungl. förslaget icke blifvit anordnad med mera hänsyn till ofvan angifna, *för våra förhållanden mest lämpade* förutsättningar, måste förefalla så mycket mera anmärkningsvärdt, som det inom kommittén är personer, som å ena sidan »representera den politiska erfarenheten» och å andra sidan »gjort spörsmålet om proportionella valmetoder till föremål för särskildt studium»,** hvilka *samstämmigt* uttalat sig emot de stora valkretsarna såsom för vårt land olämpliga. Under sådana förhållanden är det ock naturligt, att förslaget icke heller uti landet skulle blifva emottaget med allmänna sympati.

Jag vågar hålla före, att det varit både naturligast och skulle framkallat mera allmän tillfredsställelse, om valkretsindelningen föreslagits med särskilda valkretsar för städer och landsbygd, och man därvid mera öfvergifvit länsindelningen såsom grund, då man sålunda med jämförelsevis större lätthet skulle kommit till rätta med denna indelning, hvarigenom ock vunnits den stora fördelen, att landsbygden med sina och städerna med sina mera likartade intressen fått välja tillsammans, på samma gång de bittra strider, som äro en följd af markerade intresse-motsatser inom samma

valkrets, blifvit i möjligaste mån förekomna. Emot en sådan anordning ha framhållits de stora svårigheter, som särskildt i fråga om större än enmansvalkretsar skulle uppstå vid en sådan uppdelning, men häremot torde väl då kunna åberopas den proportionella valmetodens förmåga att möjligast rättvist fördela platserna emellan olika intressegrupper, hvarigenom äfven långt från hvarandra liggande städer, tillhörande samma valkrets, skulle tillförsäkras representation. Dessutom lära städerna i stort sedt äga mera likartade politiska intressen än landsbygden å skilda orter. Ehuru jag alltså för min del helst önskat en valkretsindelning, sådan jag nu sist antydt, skall jag dock icke tillåta mig därom göra något yrkande, enär ett sådant antagligen icke skulle vinna tillslutning i den utsträckning, att det önskade ändamålet vunnes. Jag vill icke heller riskera att framställa något förslag, som skulle kunna förhindra framgången af den kungl. propositionen, om hvars förtjänster i väsentliga delar jag är öfvertygad. Innan jag emellertid öfvergår till det yrkande, jag tänker framställa i fråga om det föreslagna antalet valkretsar, tillåter jag mig dock i fråga om den föreslagna valmetodens *lättfattlighet*, vid hvilken detalj med rätta inlagts en viss tonvikt, att referera hvad herr justitieministern därom yttrat, att nämligen det stora flertalet icke skulle fullt kunna »sätta sig in i förslagets detaljer», hvartill fordras en utbildning, som allmänheten sällan äger, — en anmärkning så mycket mera värd att uppmärksammas, som just de föreskrifter, hvilka här äro i fråga, med nödvändighet bort varit så enkla, att allmogemannen på *egen hand* skulle kunna fatta deras rätta mening.

Den tid, som kan erfordras innan valbestämmelserna inträngt i »det allmänna medvetandet», kan blifva för gemene man alltför dyrbar, och särskildt i fråga om de politiska valen lärer det vara önskvärdt, att de väljande slippa att alltför mycket behöfva mera eller mindre behändiga lagtolkares hjälp.

Då jag alltså för min del icke kan gilla den proportionella valmetoden med så beskaffade valkretsar, som föreslagits uti den kungl. propositionen, anser jag mig dock kunna inse, att uti detta valsätt inrymmas fördelar, som man icke utan vidare bör kasta öfver bord, förutsatt dock, att metoden så långt ske kan anknytes till vårt lands praktiska förhållanden och inrättas därefter. Att från sådan synpunkt godkänna ett förslag, som i minsta mån gör våld på det bestående, kan jag icke finna annat än välbetänkt och synnerligen önskvärdt. Ett sådant förslag är efter min uppfattning det, som ledamoten af kommittén för proportionella

val, herr Gustaf Axel Berg reservationsvis fogat vid nämnda kommittés betänkande.

I anslutning till detta förslag och på grund af hvad jag sålunda tillåtit mig anföra, vågar jag hemställa, det Riksdagen måtte besluta

att, såsom hufvudgrund för det i Kungl. Maj:ts proposition n:o 51 föreslagna valsättet vid val till Riksdagens Andra Kammare, uti § 15 af riksdagsordningen införa den bestämmelsen, att riket skall indelas i valkretsar med högst 4 representanter för hvarje valkrets i öfverensstämmelse med herr G. A. Bergs ofvan angifna reservation.

Därest denna min motion vinner afseende, anhåller jag vördsamt, att konstitutionsutskottet, till hvilket denna motion torde hänvisas, behagade föreslå de förändringar af det kungl. förslaget till utsträckt valrätt till Andra Kammaren, som af motionen kunna föranledas.

Stockholm den 24 februari 1904.

Oscar N. Olsson.

* Kursiv. af motionären.

** Dessa egenskaper skulle inrymmas i kommittén enl. Kungl. Maj:ts diktamen den 10 oktober 1902.
